

Postmodern teologi, kunskap och sanning

MIKAEL STENMARK

Mikael Stenmark är professor i religionsfilosofi vid Uppsala universitet och för närvarande dekanus vid Teologiska fakulteten. Hans senaste bok på svenska är Religioner i konflikt: relationen mellan kristen och muslimsk tro (Dialogos, 2012). Han är också tillsammans med Olof Franck redaktör för Att undervisa om religion och vetenskap (Studentlitteratur, 2012). Stenmark har skrivit ett flertal artiklar bland annat om relationen mellan vetenskap och religion, om tro och vetande, om olika människosyner och gudsuppfattningar och om religiös dialog och polemik.

Flera nutida svenska teologer menar, i samklang med många internationella teologer, att ett nytt och sannolikt också gynnsammare klimat för teologisk reflektion har uppstått i och med postmodernismens intåg på den intellektuella och kulturella arenan.

Ola Sigurdson och Jayne Svenungsson skriver i sin introduktion till postmodern teologi att "själva förutsättningarna för att bedriva teologi förändrats så radikalt i förhållande till den moderna teologins förutsättningar att det är skäligt att tala om ett *paradigmskifte* inom teologin som disciplin".¹ De är väl medvetna om att postmodernism som begrepp inte är oproblematiskt men menar att det är ett av de mer hållbara begreppen för att beskriva de genomgående förändringar som den västerländska filosofin genomgått under de senaste fyrtio femtio åren. Postmodern teologi är således den teologi som i sin teori- och metodutveckling tar hänsyn till och beaktar dessa genomgående förändringar i västerländsk filosofi. Genom att lyfta fram fyra nyckelord – subjekt, språk, kunskap och historia – vill Sigurdson och Svenungsson skissartat återge den mycket komplexa idéhistoriska utveckling som ligger bakom denna omvälvande förändring av filosofi. Kevin J. Vanhoozer lägger till ytterligare ett

nyckelord – sanning – i sin introduktion till postmodern filosofi och teologi.² Sigurdson och Svenungsson är också noga med att påpeka att de inte uppfattar postmodernismen som någon specifik filosofisk rörelse eller skolbildning, utan dessa radikala förändringar kan återfinnas inom många olika av varandra mer eller mindre oavhängiga traditioner.³

För egen del är jag mer tveksam till om denna postmoderna utveckling av filosofin är bra för teologin eftersom jag är tveksam till om den ens är bra för filosofin. Ja, i själva verket tror jag inte ens att en sådan paradigmatiske förändring inträffat inom filosofin. Eller snarare så är jag *genuint osäker* på vad mer exakt det är dessa postmoderna filosofer påstår vilket gör det svårt att avgöra om jag delar eller inte delar deras uppfattning. Alla områden inom filosofin som detta paradigmskifte berör behärskar jag inte utan jag tänker i denna essä uppehålla mig vid de påstådda förändringar som skett inom ett område av filosofin som jag kan förhållandevis väl, nämligen kunskapsteorin. Jag ska försöka visa varför en kunskapsteoretiker, som jag nog måste sägas vara, uppfattar postmodern filosofi som ibland

¹ Ola Sigurdson och Jayne Svenungsson (red.), *Postmodern teologi* (Stockholm: Verbum 2006), s. 13.

² Kevin J. Vanhoozer (red.), *The Cambridge Companion to Postmodern Theology* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), s. 11.

³ Sigurdson och Svenungsson, *Postmodern teologi*, s. 9.

genuint oklar, ibland vilseledande, ibland klockrent rätt, ibland trivialt korrekt och ibland som närmast absurd. Med denna essä vill jag söka ge ett bidrag till en kritisk diskussion kring detta postmoderna paradigmskifte inom teologin.

Postmodern kunskapssyn

En hel del av de förändringar som den västerländska filosofin genomgått enligt Sigurdson, Svenungsson och Vanhoozer är av kunskapsteoretisk art. Det vill säga de har med synen på förnuft, kunskap, rationalitet och sanning att göra. Vad är det då som har hänt inom denna del av filosofin som i ett andra steg är av avgörande relevans för teologin?

De menar att postmodern filosofi ifrågasätter tanken att (det isolerade) subjektet kan erhålla säker kunskap om yttervärlden och att kunskapssubjektet och kunskapsobjektet kan radikalt åtskiljas. Istället är den kunskap vi införskaffar om denna verklighet betingad av en rad faktorer, såsom kultur, klass, kön, sexualitet, intressen och fördomar. Det betyder dock inte att vi inte längre kan tala om sanning och rationalitet eller att vår kunskap skulle vara fullständigt subjektiv eller relativ. Sigurdson och Svenungsson skriver:

Däremot innebär det att det inte existerar någon kontext- eller traditionsobunden position utifrån vilken vi gör våra sanningsanspråk. Och naturligtvis både kan och måste vi alljämt utveckla rationella argument, men när vi gör detta utgår vi alltid från en specifik rationalitet med rötter i en given tradition. Att filosofer under senare decennier blivit skeptiska till Förnuftet i bestämd form singularis (vilket vid en kritisk granskning oftast visat sig vara västerlandets förnuft, mannens förnuft, heterosexualitetens förnuft) innebär sålunda allt annat än att man hemfallit åt oförnuft eller irrationalism.⁴

Det finns inget förment neutralt förnuft utan förnuftet är alltid någons eller någras specifika förnuft. Vanhoozer gör en liknande analys och menar att:

Det är inte så att postmodernister är irrationella. De avvisar inte 'förnuft' utan 'Förnuft'. De förkastar föreställningen om universell rationalitet; förnuft är snarare en kontextuell och relativ fråga. Vad som räknas som rationellt är relativt till de förhärskande berättelserna som finns i ett samhälle eller vid en institution.⁵

Men det finns många olika berättelser i ett samhälle så det postmoderna tillståndet kan, menar Vanhoozer, beskrivas som en "legitimitetskris: vems berättelse, vems tolkning, vems auktoritet, vems kriterier räknas och varför?"⁶ Postmoderna tänkare tycks avvisa tanken att vetenskapen skulle vara kunskapsmässigt privilegierad:

Västerlandets vetenskap förlorar åtskillig prestige när den förstås i termer av 'den berättelse som vita européer berättar om den naturliga världen'. Det kännetecknande för det postmoderna tillståndet för kunskap är då en rörelse bort från den universella vetenskapens auktoritet och mot berättelser om lokal kunskap.⁷

Kännetecknande för postmodernister är också att de är skeptiskt inställda till sanningsanspråk. Vanhoozer skriver:

När de hör påståendet att 'det förhåller sig på det här sättet' är det sannolikt att postmodernister svarar 'det förhåller sig på det här sättet för dig'. Sanning enligt detta synsätt är en övertygande berättelse som personer i maktposition berättar för att vidmakthålla sitt sätt att se och organisera den naturliga och sociala världen. ... universella sanningsanspråk är helt enkelt ideologiska förklädningar och uttryck för en vilja till makt.⁸

Svenungsson har i *Guds återkomst* lyft fram några fördelar denna förändrade kunskapssyn har för teologin. Hon menar att det gynnsamma

⁴ Sigurdson och Svenungsson, *Postmodern teologi*, s. 11.

⁵ Vanhoozer, *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, s. 10. Jag svarar själv för översättningarna till svenska i artikeln om inte annat framgår av sammanhanget.

⁶ Vanhoozer, *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, s. 10

⁷ Vanhoozer, *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, s. 10.

⁸ Vanhoozer, *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, s. 11.

klimat för teologisk reflektion som uppstått handlar framför allt om

att grunden för att på förhand utesluta religiösa eller teologiska frågeställningar från den filosofiska diskursen ryckts bort. Vattimo framhåller hur insikten om allt vetandes hermeneutiska karaktär gjort det svårare att eliminera poetiska eller religiösa diskurser i namn av ett specifikt ideal för sanning och objektivitet.⁹

Svenungsson menar vidare att i och med att ett centralt drag i den postmoderna epistemologin är att vårt vetande aldrig helt kan skiljas från sådana faktorer som värderingar, förväntningar, intressen och trosföreställningar så leder detta till

ytterligare en aspekt av förhållandet mellan postmodernism och Guds återkomst. Sedan man blivit viss om omöjligheten att strikt skilja mellan tro och vetande och istället konstaterat att allt vetande i någon mening bärs upp av trosföreställningar har det också blivit svårare att skilja ut och förkasta religiösa övertygelser som irrationella eller icke-vetande.¹⁰

Den bild av postmodern epistemologi som Sigurdson, Svenungsson och Vanhoozer ger är självklart skissartad och i verkligheten mer mångfaciterad och problematiseras också allt mer i de egna leden, men skissen hoppas jag ändå kan fungera som en godtagbar utgångspunkt för mitt resonemang. Jag kommer också i vad som följer att introducera andra postmoderna tankegångar som kan komplettera och fördjupa förståelsen av postmodern kunskapssyn och dess relevans för teologin. Jag kommer inte heller anta att Sigurdson, Svenungsson eller Vanhoozer för egen del omfattar alla delar av denna postmoderna kunskapsteori, även om de tycks ställa sig positiva till denna utveckling i stort och förordar någon form av postmodern teologi.

⁹ Jayne Svenungsson, *Guds återkomst* (Munkedal: Glänta produktion, 2004), s. 37.

¹⁰ Svenungsson, *Guds återkomst*, s. 38.

Vardagslivets kunskapsteori uppgraderad (VKU)

En rad påståenden om *Förnuft* (med stort F), *förnuft*, *sanning*, *rationalitet*, *kunskap* eller *vetande* och vilka egenskaper dessa storheter tidigare getts (neutral, tidlös, objektiv och universell) och nu istället bör ges (partisk, lokal, relativ och kontextuell) hittar vi således i postmodern filosofi. I vilken ända börjar man nysta för att kunna avgöra rimligheten av dessa påståenden?

Det finns säkert många vägar att gå men vad jag tänker göra är att börja med att teckna grundkonturerna av en kunskapsteori som jag menar är rimlig och sedan försöka förstå på vilket sätt dessa postmoderna påståenden kan relateras till den teorin och i det samtalet ge mina skäl till varför jag anser vissa av dessa påståenden vara mångtydiga, andra rimliga, ytterligare andra mer tveksamma och vissa rent av orimliga. Denna teori kommer att benämnas *vardagslivets kunskapsteori uppgraderad* (VKU) eftersom jag vill mena att det är en kunskapssyn som många av oss omfattar stora delar av utan att vara medvetna om den som en teori eller – för de flesta av oss – utan att ens formulera den. Till teorin kommer dock vissa insikter att läggas som är hämtade från kunskapsteoretisk forskning och därför talar jag om en uppgradering av vardagslivets kunskapsteori. Jag vill dock inte förneka att en del frågeställningar som postmodern teologi och filosofi diskuterar kan vara betydligt mer komplicerade än de vi möter i vardagslivet. Men vi bör som regel börja med det enkla och sedan gå till det mer komplicerade. En mer avancerad kunskapsteori än VKU kan således behövas i slutändan, men vi bör godta en sådan förändring enbart om goda skäl verkligen föreligger för ytterligare en uppgradering av kunskapsteorin eller rent av för ett förkastande av den.

Kännetecknande för oss människor är att vi har ett *förnuft* och då menar jag att människor har en intelligens eller förnuftsformågor. Vissa levande varelser eller arter har ett förnuft, andra har det inte. Om man har förmåga att tänka, resonera och argumentera då har man ett förnuft och det är just vad vi människor kan göra. Ibland är visserligen våra resonemang mer eller mindre förnuftiga, men en individ måste likväl ha ett

förnuft (ha dessa förmågor) för att kunna bete sig förnuftigt eller oförnuftigt (bruka dessa förmågor på ett intelligent eller ointelligent sätt) eller handla rationellt eller irrationellt.

Kännetecknande för oss människor är också att vi kan tro olika saker och ting och bilda oss uppfattningar om än det ena än det andra. En människa är någon som har *troföreställningar* (på engelska, *beliefs*). Jag har till exempel troföreställningarna att jag för närvarande skriver på min dator, att jag är gift med Anna, att det finns ett träd utanför mitt fönster, att jag nyligen var på en fest och att jag nu tänker på vilka troföreställningar jag har. Jag har också troföreställningar om saker som ligger längre bort från min egen situation. Jag har troföreställningen att Stockholm är Sveriges huvudstad, att det finns sjukdomar som cancer och lunginflammation, att Gud finns, att det finns begrepp och avsikter, att människor har en fri vilja och också känslor, att Hitler var en ond människa och en mängd av troföreställningar om tusentals andra ting. Låt oss kalla allt det jag tror om tillvaron för min *föreställningsvärld*.

Troföreställningarna i min och din föreställningsvärld kan uttryckas med hjälp av språket.¹¹ Min troföreställning att jag åt frukost i morse kan uttryckas som ett påstående: ”Jag åt frukost i morse”. Troföreställningar och påståenden kan ha vissa egenskaper. En troföreställning kan exempelvis vara sann eller falsk och rationell eller irrationellt, men den kan inte vara blå eller gul, rund eller fyrkantig. En troföreställning kan inte heller veta någonting, men det kan en människa göra.

Om nu en troföreställning eller ett påstående kan ha egenskapen att vara sann, när är då en troföreställning eller ett påstående *sant*? Påståendet ”jag åt frukost i morse” är sant om det faktiskt är så att jag åt frukost i morse och inte hoppade över den för att jag var sen till jobbet. Min tro att det ligger en penna på mitt skrivbord är sann bara om det faktiskt ligger en penna där. En språklig entitet (ett påstående) eller en mental attityd (en troföreställning) tycks således vara sann om den stämmer överens med ett icke-

språkligt eller icke-mentalt sakförhållande (att jag åt frukost eller att pennan ligger på skrivbordet). En sådan analys gäller nog ofta men inte alltid, för sanningen kan manifesteras sig på olika sätt. Min troföreställning att jag nu tänker på postmodern filosofi, till exempel, är sann om jag just i denna stund tänker på den sortens filosofi och inte funderar på vad jag ska göra när jag kommer hem i kväll. Här verkar något mentalt (min troföreställning) var sant endast om det stämmer överens med något annat mentalt (att jag tänker på postmodern filosofi). Men för varje sanning så finns det, enligt VKU, ett sätt på vilket världen är som denna sanning fångar in. Med andra ord, fanns det ingen sanning alls då fanns det inget sätt på vilket världen var. Men världen är på ett visst sätt. Världen kunde förvisso ha varit på många andra sätt (vad filosofer kallar för möjliga världar). Jag kunde ha bott kvar i Umeå och svenska kronan kunde ha varit ersatt med euron. Men det finns ett sätt på vilket världen faktiskt är utformad och därför är det inte sant att jag bor i Umeå och att svenska kronan ersatts av euron, även om det kunde ha varit så. VKU förutsätter alltså att det finns sanningar, för gjorde det inte det skulle vi inte kunna tro något som är felaktigt eller riktigt eftersom världen då skulle sakna struktur. Det är sant att det finns människor endast om människor utgör en del av det sätt på vilket världen är.

I bästa fall *vet* jag att vissa av mina troföreställningar är sanna. Jag vet att jag åt frukost i morse och att jag vara på fest i lördags. Jag har dessutom inte minsta tvivel om att det är på det sättet. Vissa av de saker jag tror mig veta kanske ändå inte är sanna. Jag kanske säger att jag vet att Kapstaden är Sydafrikas huvudstad, men det visar sig vara felaktigt. Huvudstaden är i själva verket Pretoria. Hur förhåller sig då vetande eller kunskap till sanning? När du påpekar för mig att Pretoria är Sydafrikas huvudstad så säger jag inte längre att jag visste att Kapstaden är Sydafrikas huvudstad utan jag säger att jag *trodde mig veta* att Kapstaden är Sydafrikas huvudstad. Så fort jag kommer till insikt om att min tro är felaktig så tar jag alltså tillbaka mitt anspråk på kunskap. Om det är riktigt *kan vi alltså bara ha kunskap om det som är sant*. Om min troföreställning ”Kapstaden är Sydafrikas huvudstad” är felaktig då kan jag omöjligen veta att Kapsta-

¹¹ Språket förutsätts således enligt VKU ha en representativ funktion men teorin förutsätter *inte* att det är språkets enda viktiga funktion.

den är Sydafrikas huvudstad, alldeles oavsett hur mycket jag tror mig veta det eller önskar att det ska förhålla sig på det sättet. Enligt denna kunskapsteori (VKU) kan vi inte längre säga att jag vet att Kapstaden är Sydafrikas huvudstad eftersom sanning utgör ett nödvändigt villkor för kunskap. Ett villkor ett kunskapsanspråk måste uppfylla är således att det är sant. Låt oss kalla det för sanningsvillkoret för kunskap.

Å andra sidan låter det konstigt att säga att ”Jag vet att Pretoria är Sydafrikas huvudstad, men tror inte att Pretoria är Sydafrikas huvudstad”. *Om jag vet något måste jag rimligen också tro det.* Tro utgör i så fall en förutsättning för kunskap. Vi kan inte ha kunskap utan att först tro. Tron är ett nödvändigt villkor för kunskap. Låt oss kalla det för trosvillkoret för kunskap. Vi säger till exempel att ”Jag inte bara tror att han är oskyldig. Jag vet det”. Jag betonar alltså det faktum att jag inte endast tror det – det gör jag förvisso – utan att jag också vet att det förhåller sig så.

Tro (i betydelsen att hålla något för sant) är alltså en förutsättning för vetande. I en annan bemärkelse står dock tro i kontrast till kunskap eller vetande. Vi kan ibland säga att: ”Du vet inte det, du bara tror det”. Om vi bara tror något kan det således inte utgöra kunskap, något ytterligare måste till. Det tycks inte heller räcka med att det jag tror visar sig vara sant. Jag kan ju ha haft tur och bara trott rätt. Du kanske frågar mig om jag vet var Francis är. Jag kanske gissar att han är i fikarummet. Det visar sig sedan, när du går dit, att han faktiskt är där. Jag hade rätt, men vi kan knappast gå med på att enbart min sanna tro räcker för att jag också ska anses veta var Francis är. Det som tycks krävas är alltså att jag också har någon grund för min tro. Min sanna tro måste också vara *berättigad* eller *välgrundad* för att vi ska gå med på att det jag tror också utgör kunskap. Om jag just innan jag talade med dig såg att han var i fikarummet då kommer saken i ett annat ljus och jag måste anses veta var Francis är. Det tycks således också finnas ett berättigande villkor för kunskap. Enligt VKU utgörs kunskap följaktligen av *sann berättigad tro* eller av *sann välgrundad tro*.

VKU säger dock inget om *när* en sann tro är berättigad eller välgrundad. Något förenklat skulle vi kunna säga att allt sedan Platons dagar

har de flesta filosofer menat att en tro är berättigad endast om det finns *goda skäl* som visar att det som tros är sant. Vanligen kallas den kunskapsteorin för ”evidentialism”. En radikal variant av evidentialism, som sannolikt till exempel Ingemar Hedenius och Bertrand Russell omfattade, likställer goda skäl med vetenskapliga skäl. Ett sådant synsätt benämns vanligen ”scientism”. Under de senast 40 50 åren har det dock vuxit fram ett alternativ till evidentialismen som kan kallas för ”reliabilism” och här kan vi sannolikt tala om något nytt i kunskapsteorin. Enligt reliabilism är, något förenklat, en tro berättigad eller välgrundad om den är ett resultat av förnufts-förmågor eller kognitiva processer som är tillförlitliga. Att ha eller kunna ange goda skäl är således enligt reliabilisten inte nödvändigt för att sann tro ska kunna utgöra kunskap, det räcker med att denna tro är ett resultat av tillförlitliga förnufts-förmågor eller kognitiva processer. VKU som den är utformad här innehåller dock inget ställningstagande i denna fråga, även om jag för egen del lutar mer åt det reliabilistiska än det evidentialistiska hållet.

Ibland när någon säger till mig ”Du vet inte det, du bara tror det” förnekar jag visserligen inte att jag inte vet det, men jag hävdar samtidigt att jag inte heller *bara* tror det. Jag menar att min tro inte är grundlös eller oberättigad även om den inte utgör kunskap. Det finns många saker vi inte vet och inte heller bara tror oss veta, men likväl är *rationella* i att tro. Låt oss gå tillbaka till situationen när du frågar mig om jag vet var Francis är. Jag kanske svarar att jag tror att han är i fikarummet. Min tro är, menar jag, dock inte utan grund för Francis sa till mig, innan du kom, att han skulle gå och fika. Nu kanske du kommer tillbaka någon minut senare och säger att han inte alls var i fikarummet. Vad vi senare fick reda på var att Francis på vägen till fikarummet hade kommit på en lösning på ett problem han brottas med i sitt avhandlingsskrivande och därför struntade i fikat och gick direkt till sitt arbetsrum. Men nog är det väl rimligt att under dessa förhållanden anta att det var rationellt för mig att tro att Francis var i fikarummet, även om det visade sig vara felaktigt? Eller visst måste det väl ha varit rationellt för många människor under antiken att tro att jorden var platt även om det senare visade sig att deras tro var felaktig?

Notera nu att jag inte reagerar på samma sätt som när jag sa att jag vet att Kapstaden är Sydafrikas huvudstad och du upplyste mig om att det är Pretoria som är det. Då när jag kom till insikt så ändrade jag mig och sade att jag *trodde mig veta* att Kapstaden är Sydafrikas huvudstad. Men jag säger inte nu att jag *trodde mig vara rationell* i att tro att Francis var i fikarummet. Istället vidhåller jag att jag var rationell i att tro som jag gjorde även om jag nu vet att jag hade fel. VKU tolkar denna situation som så att medan sanning är ett nödvändigt villkor för kunskap är sanning inte det för rationalitet. Det kan vara fullt rationellt att tro sådant som kanske senare visar sig vara felaktigt. Rationell tro behöver ha en grund, ett berättigande, men behöver inte vara sann och det gäller, skulle jag vilja tillägga, även i situationer när vi inte kan avgöra trosföreställningarnas sanning.

Även om kunskapsteoretiker i regel är överens så långt har de olika uppfattningar om när en rationell tro är berättigad. Den absolut mest vanliga uppfattningen är att omfatta evidentialism även när det gäller rationalitet. Enligt evidentialisten är en tro berättigad endast om det finns goda skäl att omfatta den. En minoritetsuppfattning som jag själv omfattar är att istället förorda epistemisk konservatism eller presumtivism. En presumtivist menar att det är rationellt att tro vad vi tror så länge det inte finns några goda skäl att ifrågasätta eller överge denna tro. Presumtivisterna hävdar, i motsats till evidentialisten, att det mest rationella för en människa inte är att vara skeptisk till allt hon finner sig tro om livet, kärleken och Gud utan istället lita på, initialt sätta sin tilltro till, de trosföreställningar som hennes förnuftsformågor genererar och registrerar.¹² VKU som den är utformad här innehåller dock inget ställningstagande i denna fråga utan säger endast att en rationell tro måste vara berättigad och att tron inte behöver (men självklart helst ska) vara sann.

Innan sammanfattningen låt mig ge en religionsfilosofisk exemplifiering. Alvin Plantinga

¹² Se Mikael Stenmark, "Tro och vetande", *Religionsfilosofisk introduktion – existens och samhälle* (red.) Catharina Stenqvist och Eberhard Herrmann (Stockholm: Verbum, 2010), för en något mer utförlig presentation av reliabilism, evidentialism och presumtivism på svenska.

gör ett *kunskapsanspråk* när det gäller hans gudstro. Han menar att han vet att Gud finns. Mikael Stenmark uppställer istället bara ett *rationalitetsanspråk*. Han anser att han är rationell i att tro att Gud finns, även om han menar sig inte veta att så är fallet. Sören Kierkegaard (åtminstone enligt en tolkning) uttrycker endast ett *sanningsanspråk*. Han tror att Gud finns men inte att hans tro är rationell; den är snarare absurd eller irrationell – ett uttryck för att kasta sig ut på 70 000 famnars djup.

Sammanfattningsvis, enligt vardagslivets kunskapsteori uppgraderad (VKU), *är rationalitet och kunskap inte samma sak; kunskap är sann berättigad tro medan rationalitet bara är berättigad tro; det är fullt rationellt att tro saker som vi inte vet; det kan vara rationellt att tro något som inte är sant, men vi kan aldrig veta något som inte är sant. Sist och slutligen, att en individ har ett förnuft är en förutsättning för att hon ska kunna uppställa sannings-, kunskaps- eller rationalitetsanspråk och föra en kritisk diskussion tillsammans med andra människor om det rimliga i att göra dessa anspråk.*

Förnuft och rationalitet

Hela den kunskapsteori (VKU) jag nu målat upp och den semantik och metafysik den förutsätter kan givetvis vara felaktig. Jag förnekar inte att så kan vara fallet, men låt oss likväl försöka förstå och sedan kritiskt granska några av de postmodernistiska påståenden vi tidigare stiftat bekantskap med samt en del andra likartade påståenden mot denna bakgrund.

Låt oss börja med något som vi sett att Vanhoozer påstår om postmodern filosofi. Han skriver: "Det är inte så att postmodernister är irrationella. De avvisar inte 'förnuft' utan 'Förnuft'. De förkastar föreställningen om universell rationalitet; förnuft är snarare en kontextuell och relativ fråga. Vad som räknas som rationellt är relativt till de förhållande berättelserna som finns i ett samhälle eller vid en institution".¹³ Förnuft med stor F är alltså vad postmodernister förkastar. Det betyder att de förkastar universell

¹³ Vanhoozer, *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, s. 10.

rationalitet, nämligen tankegången att vad som räknas som rationellt är oberoende av sammanhang eller samhälle. Istället omfattar de förnuftet med litet f som är kontextuell och vilket betyder att vad som är rationellt är relativt till de dominerande berättelserna i ett samhälle eller vid en institution.

Med ”Förnuft” eller ”förnuft” menar postmodernister således inte samma sak som VKU. Enligt den senare kunskapsteorin refererar begreppet till de *förmågor* vi människor har som gör att vi (i bästa fall) kan skaffa oss kunskap om oss själva och världen, värdera ting och avgöra vad som är rationellt att tro eller göra. Inom postmodern filosofi används istället begreppen som synonymier till rationalitet. (Förnuft med stor F är detsamma som universell rationalitet och förnuft med litet f är detsamma som lokal eller specifik rationalitet.) Postmodernister saknar helt enkelt, vad jag kan se, ett begrepp för det som gör att distinktionen mellan rationalitet och irrationalitet är tillämpbar på människor, till skillnad från till exempel tigrar och björkar. De, till skillnad från människor, är a-rationella varelser eller organismer. Det är ett viktigt klarläggande, men skapar i sig inga problem.

Jag är dock inte helt säker på att detta är en korrekt analys, åtminstone inte om vi tar hänsyn till vad Sigurdson och Svenungsson skriver. De säger att postmodernister är skeptiska till Förnuftet i bestämd form singularis därför att det vid en kritisk granskning ofta visat sig vara västerlandets förnuft, mannens förnuft eller heterosexuallitetens förnuft. Det påståendet skulle man kunna tolka som så att när VKU talar om förnuftet i bestämd form singularis, dvs. om det mänskliga förnuftet, då avses i realiteten (enligt postmodernism) bara en delmängd av människosläktets förnufts-förmågor. Det skulle dock innebära att postmodern filosofi vidhåller att västerlänningar, män och heterosexuella har andra förnufts-förmågor än icke-västerlänningar, kvinnor och homosexuella – det finns inget gemensamt mänskligt förnuft. Jag tvivlar dock på att det är så vi ska förstå Sigurdson och Svenungsson, för precis i raderna före skriver de att enligt postmodernister existerar det inte ”någon kontext- eller traditionsobunden position utifrån vilken vi gör våra sanningsanspråk. Och naturligtvis både kan och måste vi alltså utveckla

rationella argument, men när vi gör detta utgår vi alltid från en specifik rationalitet med rötter i en given tradition” och det påståendet kommer före resonemanget om förnuftet i bestämd form singularis och avser nog därför vara ett annat sätt att uttrycka samma sak.

Även om nu förnuft används som en synonym till antingen universell eller specifik rationalitet så är det inte, åtminstone för mig, klart vad som avses. Företrädare för universell rationalitet (modernister) tycks alltså förneka att vad som räknas som rationellt är beroende av sammanhang eller samhälle, medan företrädare för specifik rationalitet (postmodernister) bejakar det. Låt mig ge tre tolkningar av denna utsaga.

Enligt den första tolkningen skulle, generellt sett, filosofer från 1600-talet fram till ungefär 1960-talet ha förnekat att det till exempel var rationellt att under antiken tro att jorden var platt eftersom det enda rationella då som nu var att tro att den är rund. Vad som är rationellt att tro är detsamma för alla människor, alla tider och i alla sammanhang. Eller för att återgå till ett av mina vardagslivsexempel: modernistiska filosofer skulle förneka att om det är rationellt för mig att tro att Francis befinner sig i fikarummet så skulle det kunna vara rationellt för dig att tro något annat. Men Francis sade till mig att han skulle gå och fika och du visste inget om detta. Hur skulle det då kunna vara fallet att det som är rationellt för dig att tro måste vara detsamma som det är rationellt för mig att tro? Det verkar orimligt. Istället är rationellt berättigande eller vad som är rationellt att tro, enligt VKU i varje fall, person-relativt eller person-relaterat. För att kunna avgöra om det är rationellt att tro något måste vi alltså precisera vem vi talar om och i vilket sammanhang denna person befinner sig.¹⁴ Sammanfattningsvis, om – vilket jag i och för sig anser vara osannolikt – modernistisk kunskapsteori avvisar tanke på att rationell tro är situation- och person-relaterad bör vi följa postmodern kunskapsteori (och VKU) i dess avvisande av universell rationalitet.

¹⁴ Se Mikael Stenmark, *Rationality in Science, Religion and Everyday Life* (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1995), s. 198f och ”Kan religiös tro vara rationell?” i Olof Franck och Mikael Stenmark (red.), *Att undervisa om religion och vetenskap*, Lund: Studentlitteratur, 2012), s. 174.

En annan tolkning skulle vara att ta fasta på det Sigurdson och Svenungsson skriver om att postmodernister menar att vi alltid utgår ifrån en specifik rationalitet med rötter i en viss tradition, men att modernister då skulle avvisa att så är fallet. Den vanligaste formen av specifik rationalitet som åtminstone allt sedan John Lockes tid på 1600-talet antagits i filosofin är antagligen evidentialism. Den säger, som vi sett, att det är rationellt att tro något endast om det finns goda skäl som visar att det som tros är sant. En rationell människa tror inte på något som det inte finns förnuftiga skäl att hålla för sant. De finns dock olika tolkningar av evidentialism: empiricism godtar enbart att empiriska skäl kan utgöra goda skäl och scientism accepterar enbart att vetenskapliga skäl kan anses vara goda skäl. Det finns också mer lokala uppfattningar om rationalitet som till exempel Karl Poppers falsifikationsprincip, dvs. synsättet att en teori är vetenskaplig endast om den kan falsifieras genom empiriska observationer.¹⁵ En princip han tänkte sig skulle tillämpas enbart i vetenskapliga sammanhang. Jag har dock svårt att tro att Popper skulle förneka att hans falsifikationsprincip – att just den specifika rationaliteten – inte skulle ha rötter i en viss tradition eller i ett visst sammanhang. Jag skulle gissa att han skulle svara att den uppkom i hans brottande med verifikationism och den positivistiska filosofi som var förhärskande i Wien vid 1900-talets början. Generellt är det ju alltid någon som kommer på en rationalitetsteori eller -princip och han eller hon befinner sig alltid i en viss historisk och samhällelig kontext. Att modernister skulle ha haft en annan uppfattning än postmodernister när det gäller denna fråga har jag svårt att tro, och hade de det så bör vi vara postmodernister när det gäller detta spørsmål.

En tredje möjlig tolkning och kanske den rimligaste av vad distinktionen mellan förnuft med stort F och litet f eller mellan universell och lokal rationalitet åsyftar är att tänka sig att den rör frågan om *rationalitetens räckvidd*. Företrädare för universell rationalitet (modernister) skulle då förneka att rationalitetsprincipernas tillämpbarhet eller räckvidd är beroende av olika sammanhang eller samhällen. Klart är att filosofer som

Locke, Clifford och Hedenius tänkte sig att evidentialismen ska förstås om en universell och inte en lokal rationalitet i denna bemärkelse: för alla människor i alla tider och i alla sammanhang gäller att en rationell människa inte ska tro på något som det inte finns goda skäl att hålla för sant. Denna rationalitet, om vi går tillbaka till vad Sigurdsson och Svenungsson skriver, skulle de *inte* mena är ett uttryck för västerlandets förnuft, mannens förnuft eller heterosexualitetens förnuft, medan postmodernister då skulle enligt denna tolkning vidhålla att så är fallet. Eller anorlunda och kanske bättre uttryckt, postmodernister menar att alla rationalitetsprinciper är lokala, begränsade till olika sammanhang eller samhällen.

Notera dock att många evidentialister skulle förneka att Hedenius och Russells utformning av evidentialism – att en rationell människa bara tror på något som det finns vetenskapliga skäl att hålla för sant – uttrycker en godtagbar universell rationalitet. Richard Swinburne eller för att hänvisa till en nutida svensk filosof som Lars Bergström, skulle förneka att de enda goda skäl som finns är av vetenskapligt slag.¹⁶ De skulle antagligen mena att Hedenius och Russell fångar in delar av vad vetenskaplig rationalitet är (eller bör vara) men inte mer än så. Popper, har vi sett, håller inte ens med om det utan hävdar att vad vetenskaplig rationalitet handlar om är i fall att en teori eller hypotes kan eller inte kan falsifieras genom empiriska observationer. Notera dock att Poppers falsifikationsprincip i en annan bemärkelse är uttryck för en universell rationalitet. Han vidhåller att i *alla vetenskapliga* sammanhang, oavsett om forskningen bedrivs i samhällen i väst eller öst, i nord eller syd så måste detta krav på vetenskaplig rationalitet vara uppfyllt. Är det inte uppfyllt, är det inte längre fråga om en vetenskaplig utan om en pseudo-vetenskaplig aktivitet. Postmodernister skulle då förneka att så är fallet och istället mena att Poppers falsifikationsprincip som bäst bör reglera västerländsk (eller bara vita europeérs) veten-

¹⁵ Karl Popper, *Conjectures and Refutations* (London: Routledge, 1963).

¹⁶ Lars Bergström, "Om tro och vetande", *Filosofisk tidskrift*, 1997 (18): 24-40 och Richard Swinburne, *Faith and Reason*, Oxford: Clarendon Press, 1981.

skap,¹⁷ men inte vetenskap som bedrivs i andra samhällen i världen.

Kännetecknande för postmodernister skulle enligt denna tredje tolkning alltså vara antingen att de menar att förment generella rationalitetsprinciper som evidentialism i själva verket är beroende av olika *praxis-sammanhang* (exempelvis ett vetenskapligt sammanhang kontra ett politiskt eller religiöst sammanhang) eller att en specifik rationalitetsprincip som falsifikationism i det vetenskapliga praxis-sammanhanget är beroende av olika *samhälleliga sammanhang*. Återigen, vissa av dessa uppfattningar är ganska rimliga medan andra mer tveksamma, men mest av allt behöver vi få klarhet i vad som påstås för att kunna bedöma innehållet i denna nya kunskapsteori och huruvida den utgör något nytt och bättre i förhållande till en gammal kunskapsteori.

Finns universellt vetande?

Låt oss nu gå vidare och titta närmare på vad som sägs om *kunskap* eller *vetande*. Många av de påståenden som görs om rationalitet verkar också göras om kunskap. Sigurdson och Svenungsson skriver att postmodern filosofi vill göra upp med ”pretentionen på ett neutralt, objektivt eller universellt vetande”.¹⁸ Människan kan inte erhålla objektiv och tidlös kunskap. Istället är den kunskap vi kan införskaffa om verkligheten betingad av en rad faktorer, såsom kultur, klass, kön, sexualitet, intressen och fördomar. Vår kunskap är om inte subjektiv så i varje fall kontextuell eller lokal. Vanhoozer tycks instämma för han skriver som vi sett att: ”Det kännetecknande för det postmoderna tillståndet för kunskap är då en rörelse bort från den universella vetenskapens auktoritet och mot berättelser om lokal kunskap”.¹⁹

Vad betyder det då att hävda att kunskap är lokal, kontextuell och tidsbestämd snarare än att den är universell, objektiv och tidlös? Jag vet inte säkert, men låt oss analysera några av dessa

egenskaper som tillskrivs kunskap utifrån vardagslivets kunskapsteori uppgraderad. Enligt VKU består kunskap till en viss del av tro (trosvillkoret). Tro är alltid lokal eller situationsbestämd eftersom den alltid är en tro som omfattas av någon individ eller grupp som vet något (eller menar sig veta något), vilken lever vid en viss tidpunkt och på en viss bestämd plats. Det är *alltid någon människa* eller *några människor som tror* att förintelsen inträffat, att metall utvidgar sig när den upphetas, att det finns ett träd utanför mitt kontorsfönster eller att det inte finns objektiv kunskap. Det tycks således finnas en lokal, tidsbestämd eller kontextuell aspekt hos kunskap.

Ytterligare en aspekt av kunskapens kontextualitet bör läggas till. Hur kan det komma sig att vi vet så mycket om vissa saker, men så väldigt lite eller inget alls om andra? Vad vi vet speglar helt klart vad vi är intresserade av. Ibland kan det därför vara mycket fruktbart att fråga ”Vems kunskap?” (eller än bättre ”Vems kunskapsanspråk?”) för att ta reda på om vissa intressen, som vi kanske ställer oss skeptiska till, ligger bakom en viss kunskapsproduktion. Men generellt sett blir inte kunskap – om det nu verkligen är kunskap – mindre objektiv om den har framkommit på grund av vissa särintressen eller att den i en senare fas används för att tjäna vissa dunkla syften. Jag kan vara djupt engagerad i att påvisa att Kalle varit otrogen eftersom jag är intresserad av hans fru. Du kan på grund av detta ifrågasätta mina motiv, men vet jag verkligen att han varit otrogen då är det likväl sant att Kalle varit otrogen. Kunskapen om att atomer kan delas var helt avgörande för atombombens konstruktion, men det räcker inte med att hänvisa till en sådan negativ konsekvens för att ifrågasätta denna kunskaps giltighet eller objektivitet. Kunskapens objektivitet undergavs inte av missriktad passion eller grumliga motiv, men vi gör väl i att initialt förhålla oss mer skeptiska till kunskapsanspråk som föregås av missriktad passion eller grumliga motiv.

Kunskap verkar också vara något som någon eller några, men inte nödvändigtvis andra, har. Jag tror inte att alla människor vet att metall utvidgar sig när den upphetas och definitivt vet inte alla att det finns ett träd utanför mitt kontorsfönster. Ja, det är oerhört många som inte ens

¹⁷ Se igen Vanhoozer, *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, s. 10

¹⁸ Sigurdson och Svenungsson, *Postmodern teologi*, s. 12.

¹⁹ Vanhoozer, *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, s. 10.

vet vem jag är! I den bemärkelsen tycks kunskap inte vara universell utan kontextuell eller lokal eftersom *det alltid är någon som känner till att det är på det ena eller andra sättet*. Kunskap kan man alltså äga och i vissa fall helt exklusivt – vad jag tänker på nu, vet bara jag själv.

Ibland blandas dock det faktum att man kan äga kunskap ihop med en tanke om att man kan äga sanning. Gordon D. Kaufman menar att i traditionell religion:

verkar religiös sanning förstås enligt en *egendomsmodell*: det är ett slags ägande som tillfaller en part och är därmed inte för andra direkt tillgänglig ... I de traditioner som härstammar från dåtidens Israel förstärktes ytterligare de auktoritativa tendenser som denna egendomsmodell för sanning medförde, av tron på att den frälsande sanningen känd av och tillgänglig inom traditionen var uppenbarad av Gud; den var därför absolut och ofelbar, att bara accepteras av de troende, aldrig ifrågasattas eller kritiserats.²⁰

Det är möjligt att Kaufman har rätt om vad folk trodde i dåtidens Israel, men en annan möjlighet är att han här helt enkelt sammanblandar egenskaper sanning kan ha med egenskaper som kunskap kan ha. Kunskap kan ägas, till och med exklusivt, men aldrig sanning.²¹ En trosföreställnings sanning, till exempel att det står ett träd utanför mitt kontorsfönster eller att förintelsen har inträffat, beror helt enkelt på om det förhåller sig på det sätt som jag tror. Det vill säga att världen är eller var – om det handlar om vad som tidigare inträffat – på det sätt som jag tror. Jag kan veta vad som är sant. Jag kan äga kunskap, men aldrig äga sanningen eftersom den, åtminstone enligt VKU, ligger utan för min kontroll.

Men kan det verkligen stämma? Är det inte vi som åtminstone bestämmer att det är sant att den svenska valutan är kronor och inte euro, även om vi kanske inte bestämmer att metall utvidgar sig när den upphettas eller att Mount Everest och inte Kebnekaise är världens högsta berg? Hur

förhåller det sig egentligen med sociala institutioner och sociala fakta? Det är förvisso så att vi genom våra överenskommelser bestämmer att den svenska valutan är kronor och inte euro. Men när vi väl har bestämt det så ligger påståendets sanning utanför vår kontroll och vi kan inte äga den. För även om vi vid en senare folkröstning beslutar att euron ska vara den svenska valutan så kan det inte förändra vad som tidigare varit sant, dvs. att världen var på det sättet år 2013 att den svenska valutan var kronor och inte euro.

Om kunskap till en i viss del, enligt VKU i varje fall, består av tro (trosvillkoret) och därmed gör att kunskap i ett bestämt avseende alltid är lokal, kontextuell och tidsbestämd så består kunskap också av sanning (sanningsvillkoret) och därmed blir kunskap i ett annat avseende universell, objektiv och tidlös. Om en otvetydig trosföreställning är sann, är den *sann för alltid* och inte bara vid en speciell tid eller plats. Vet jag att det står ett träd utanför mitt kontorsfönster eller att förintelsen har inträffat då finns det något objektivt och universellt över mitt vetande, eftersom det jag vet är sant för alltid och inte bara vid en speciell tid eller plats. Denna kunskap kan förstås gå förlorad. I en inte alltför avlägsen framtid kan det ju vara så att ingen människa längre vet att det stod ett träd utanför mitt kontorsfönster eller att förintelsen inträffat. Eller ännu värre att nynazister tar över makten i samhället och skriver om historien så att ingen i framtiden längre vet att förintelsen inträffade.

Men är det inte just på denna punkt som postmoderna tänkare uttrycker en avvikande åsikt? Don Cupitt hävdar

att Sanning enligt en realist finns klar och färdig där ute; för en icke-realist är vi de enda sanningskaparna, och sanning är endast den konsensus som nu råder bland oss. Vi kan inte längre anta att vår kunskap giltiggörs av någonting som är helt och hållet utom-mänskligt.²²

Är det inte precis ett sådant antagande om att sanning finns därute färdig och klar som jag och modernistiska filosofer gör oss skyldiga till?

²⁰ Gordon D. Kaufman, *In Face of Mystery* (Cambridge: Harvard University Press, 1993), s. 65.

²¹ Om man inte med ”äga” menar ”känna till” sanningen, för i den bemärkelsen kan man självklart äga sanningen.

²² Citatet är hämtat från Don Cupitts hemsida, URL = <<http://www.doncupitt.com/realism/aboutnonrealism.html>> den 26 april, 2010.

Svaret är nej, åtminstone enligt VKU, därför att jag har sagt att sanning och falskhet är egenskaper som trosföreställningar eller påståenden kan ha. Trosföreställningar och påståenden är *sanningsbärare*. De och inte världen, människor eller Gud (vilka dock kan vara *sanningsgörare*), kan vara sanna eller falska. Sanning är inte någon konstig metafysisk entitet ute där någonstans som ibland stavas med stort S, utan helt enkelt en egenskap som trosföreställningar eller påståenden kan ha. Så fanns det ingen Gud, inga intelligenta utomjordingar och inte heller några människor så skulle ingen sanning eller falskhet existera. Trosföreställningar och påståenden skulle inte finnas i en sådan värld och därför skulle det inte existera något till vilken egenskaperna sann eller falsk skulle kunna relateras. Ett nödvändigt villkor för att det ska finnas sanning och falskhet tycks således vara att det finns varelser som kan tro och påstå vissa saker.

Finns universell sanning?

Men menar inte Vanhoozer åtminstone – även om Sigurdson och Svenungsson kanske inte gör det – att postmodernister också ifrågasätter idén om en universell sanning, själva den tankegång som jag byggt min analys av universellt vetande på? För jag säger trots allt att vad som är sant är detsamma för alla och överallt, och att det är just det som gör det berättigat att tala om universellt vetande. Vanhoozer skriver som vi sett att: ”Sanning enligt detta synsätt [postmodernism] är en övertygande berättelse som personer i maktposition berättar för att vidmakthålla sitt sätt att se och organisera den naturliga och sociala världen. ... universella sanningsanspråk är helt enkelt ideologiska förklädnader och uttryck för en vilja till makt”.²³ Richard Rorty, en välkänd postmodernist, tycks uttrycka något liknande när han kontrasterar före påven, Benedict XVI:s (Joseph Ratzingers), syn på sanning med sin egen:

Enligt påvens vision måste människor förhålla sig trofasta till vad han kallar ’den allmänmänskliga erfarenheten av en kontakt med en sanning som är större än vi är’. I den relativistiska visionen har

det aldrig funnits och kommer aldrig heller att finnas en sanning som är större än vi är. Hela idén om en sådan sanning bygger på en sammanblandning av ideal med makt. Som en relativist som jag själv ser saken, är kampen mellan relativism och fundamentalism en kamp mellan två storslagna produkter av den mänskliga föreställningsförmågan. Det är inte en tävling mellan ett synsätt som överensstämmer med verkligheten och ett som inte gör det. Det är det mellan två visionära berättelser.²⁴

En annan välkänd postmodernist som vi redan bekantat oss med, Gianni Vattimo, är inne på samma spår i sin polemik emot Benedict XVI. Han menar att vi måste befria oss från “vår sista avgud: dyrkan av Sanningen som vår gud. Vi behöver mer snarare än mindre relativism ...”.²⁵ Även om det nu kan finnas många saker som Joseph Ratzinger tror är sanna och som jag och kanske också du inte tror är sanna så måste vi komma ihåg att frågan här *inte* gäller (a) vad som är sant (både före påven och jag kan ju ha fel!) *utan* (b) vad sanning är eller mer exakt om sanning är, som modernister tror, universell eller om den är relativ, som postmodernister verkar tro att den är.

Jag är dock inte helt säker på att dessa tre postmoderna tänkare förstår relativism eller relativ sanning (i kontrast till universell sanning som då alltså inte finns) på samma sätt så jag nöjer mig nu med att analysera Vanhoozers förståelse av en postmodern syn på sanning. Vi har alltså olika sanningar – och inte bara olika sanningsanspråk – vilka olika grupper av människor omfattar på grund av de övertygande berättelser som personer i maktposition berättar för att vidmakthålla sitt sätt att se och organisera den naturliga och sociala världen. Att *relativisera sanningen* innebär alltså förslagsvis att påstå att vad som är sant – och inte bara vad vi anser vara sant – är beroende av vilka meta- eller maktberättelser vi accepterar och är därmed inte detsamma för alla och överallt.

En sådan övertygande berättelse som dominerat europeiskt tänkande sedan mitten av 1940-

²³ Vanhoozer, *The Cambridge Companion to Postmodern Theology*, s. 11.

²⁴ Richard Rorty, *An Ethics for Today* (New York: Columbia University Press, 2011), s. 17

²⁵ Gianni Vattimo, ”A ‘Dictatorship of Relativism?’” *Common Knowledge*, 2007 (13), s. 218.

talet fram till idag är att förintelsen inträffat. Det är alltså sant – relativt sant – att förintelsen inträffat. Med tanke på de politiska vindar som nu blåser i Europa är det inte orimligt att en annan berättelse i framtiden kommer att berättas av personer i maktposition för att vidmakthålla sitt nynazistiska sätt att se och organisera den naturliga och sociala världen. Om den maktberättelsen accepteras kommer det att vara sant att förintelsen inte inträffat.²⁶ Det kan låta hemskt, men egentligen vore detta ju väldigt bra eftersom det skulle innebära att många miljoner människor inte har dött under förintelsen. Kanske vi också tillsammans, utifrån denna syn på sanning, ska försöka arbeta för en bättre värld? Tänkt om vi kunde få människor att acceptera maktberättelsen att varken första eller andra världskriget har inträffat? Eftersom ett postmodernt sanningssbegrepp à la Vanhoozers också täcker in den naturliga världen och cancer och andra hemska sjukdomar skapar väldigt mycket lidande, borde vi också arbeta aktivt för att personer i maktposition i samhället ska berätta berättelser som innebär att dessa sjukdomar inte finns eller i varje fall inte är dödliga, för då skulle det bli sant. Jag är *helt övertygad* om att de postmodernister som förkastar universell sanning *inte* vill bidra till skapandet av en sådan konstruktivistisk världsbild. Dessvärre *medför*, vad jag kan se – alldeles

oavsett deras goda intentioner – deras (eller i varje fall Vanhoozers) förståelse av sanning att dessa oroväckande möjligheter öppnar sig.

Slutsatser och ett fortsatt samtal

Vilka slutsatser ska vi då dra av mitt resonemang kring postmodern filosofi? Jag har försökt förklara varför jag har en *ambivalent* hållning till den och till de, likt Sigurdson, Svenungsson och Vanhoozer, som menar att postmodern filosofi skapar ett gynnsammare klimat för systematisk teologi, teologisk etik och religionsfilosofi. Delvis beror det på att jag omfattar en annan kunskapssyn och delvis beror det på att dessa postmodernerna påståenden om förnuft, rationalitet, kunskap och sanning saknar tillräcklig precision för att någon som arbetar med kunskapsteoretiska frågor ska kunna ta ställning till hur han eller hon ska förhålla sig till dem. Den kunskaps-teori jag företräder kan givetvis vara helt felaktig eller orimlig, liksom den semantik och metafysik den förutsätter; det må så vara. Jag hoppas dock att jag åtminstone lyckats visa att den filosofiska stringensen i postmodern kunskapssyn avsevärt behöver förbättras innan vi på allvar kan ta ställning till om den är bra för teologin eller inte.²⁷

Summary

A number of contemporary Swedish and international theologians maintain that postmodernism has created a much more benign climate for theology. The conditions of doing theology has indeed changed to such an extent that we are justified in talking about a paradigm shift in theology. In this essay I evaluate some of the epistemological changes that are taken to be part of this paradigm shift in theology. To be able do this I develop what I call an “upgraded everyday life epistemology” and try to identify the differences between it and this new epistemology. I then explain why I think we should accept some of the elements of postmodern epistemology but reject others. Most of all I argue that postmodern views about truth, reason, knowledge, and rationality lack sufficient precision to be objects for a properly evaluated.

²⁶ Kom också ihåg att Cupitt menar att “sanning är endast den konsensus som nu råder bland oss” (s. 148).

²⁷ Jag vill rikta ett stort tack till Vetenskapsrådet för det finansiella stöd som gjort författandet av denna artikel möjligt.